

έργο διατηρεί τη βαρύτητά του και αποτελεί και σήμερα μια σημαντική προσφορά στη σχετική με τον Καποδίστρια βιβλιογραφία.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΟΥΚΟΣ

Το Αρχείο της Επαρχιακής Δημογεροντίας Ναυπλίου (1828-1829). Εισαγωγή – μεταγραφή κειμένων – επιμέλεια Δημήτρης Χ. Γεωργόπουλος, ΓΑΚ - Αρχαία Νομού Αργολίδας, Ναύπλιο 2015, 8ο, 545 σ.

Με συγκίνηση δέχτηκα την πρόσκληση των οργανωτών να πάρω μέρος στην παρουσίαση του βιβλίου* του φίλου Δημήτρη Γεωργόπουλου, για δεκαετίες ακούραστου και αφοσιωμένου προϊστάμενου του νέου θεσμού των Αρχαίων Αργολίδας, που ιδρύθηκε το 1984 ως Τοπικό Ιστορικό Αρχείο Αργολίδας και επί της θητείας του οργανώθηκε ως Υπηρεσία, παρέλαβε, ταξινόμησε και καταλογογράφησε σπουδαίο και ογκώδες αρχαιολογικό υλικό, εξυπηρέτησε ερευνητές και φιλόστοργους και λειτούργησε στην Αργολίδα και το Ναύπλιο ως ευεργετική μονάδα της πολιτισμικής ζωής, με παρουσία και ισότιμη συνεργασία με δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς. Αν ως Πολιτεία και κοινωνία είχαμε εξασφαλίσει για το Αρχείο δική του αντάξια στέγη θα λέγαμε ότι στα τριάντα χρόνια η Αργολίδα και το Ναύπλιο ευτύχησαν να αποκτήσουν ένα νέο θεσμό με ζηλευτό περιεχόμενο, υποδομή και λειτουργία.

Ο άλλος οργανωτής της αποψινής παρουσίασης το *Ίδρυμα Ιωάννης Καποδίστριας* έχει να επιδείξει τα τελευταία χρόνια κυρίως, πρωτοβουλίες πνοής, που σφράγισαν την πολιτισμική ζωή του Ναυπλίου με τη συμβολή μιας ευάριθμης συλλογικότητας που δημιουργήθηκε γύρω από το Ίδρυμα, με πολλή εθελοντική εργασία και συντονισμό, από τους πρόθυμους και τους δυνάμενους: οι 8 τόμοι του περιοδικού *Ναυπλιακά Ανάλεκτα*, οι εκδηλώσεις, τα Συμπόσια, οι εκδόσεις, όλα αυτά που περιμένουν τη συμβολή όλων μας για να προκόβουν και να συνεχίζονται, με την όσο γίνεται μεγαλύτερη συμμετοχή της κοινωνίας. Θα ήθελα να θυμίσω απόψε ότι το Ίδρυμα Ιωάννης Καποδίστριας έχει και μια συμμετοχή στο σχεδιασμό και στη στήριξη της έκδοσης του βιβλίου που παρουσιάζουμε. Το 1995 ο αείμνηστος διδάκτωρ Θεολογίας, ανώτερος υπάλληλος του Υπουργείου Παιδείας και στα 3 τελευταία χρόνια της ζωής του Αρχιμανδρίτης, ο Γεώργιος Αθ. Χώρας (Λιγουριό 1934-Αθήνα 2005) μου πρότεινε εκ μέρους του Δημάρχου Ναυπλιέων κ. Γεωργίου Τσούρνου, να γίνω μέλος του Δ.Σ. του Ιδρύματος Ιωάννης Καποδίστριας. Αποδέχτηκα την πρόταση και το Δ.Σ. δέχτηκε την κοινή μας πρόταση για τη χρηματοδότηση της έκδοσης του Αρχαίου της Δημογεροντίας με την επιμέλεια του Δημήτρη Γεωργόπουλου, που συνεργάστηκε μαζί μας για την ετοιμασία του βιβλίου η οποία δεν ολοκληρώ-

* Την εκδήλωση οργάνωσαν τα ΓΑΚ-Αρχαία Νομού Αργολίδας και το Ίδρυμα Ιωάννης Καποδίστριας με συντονιστή τον Πρόεδρό του Κωνσταντίνο Χελιώτη. Οι άλλοι ομιλητές στην εκδήλωση ήταν η Διευθύντρια των ΓΑΚ κ. Μαριέττα Μινώτου και ο Πρόεδρος της Εφορείας των ΓΑΚ κ. Νίκος Καραπιδάκης. Η εκδήλωση έγινε στο Βουλευτικό του Ναυπλίου στις 17 Ιουνίου 2016.

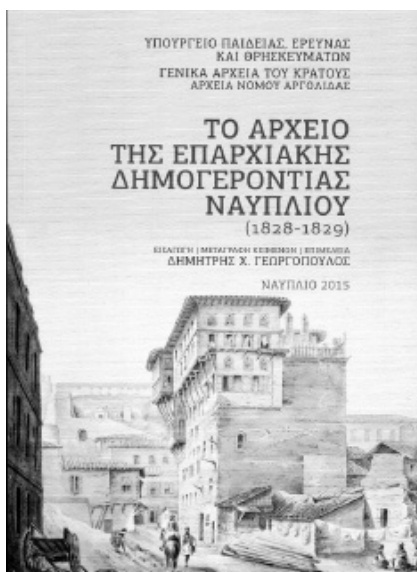
θηκε τότε και το σχέδιο έκδοσης αναβλήθηκε για να πραγματοποιηθεί ευτυχώς το 2015 από τα ΓΑΚ-Αρχεία Νομού Αργολίδας.

Σε όσα σημείωσα στο τυπωμένο το 1984 *Ευρετήριο του Δημοτικού Αρχείου Ναυπλίου 1828-1899*, για τον εντοπισμό του Αρχείου της Δημογεροντίας, τα οποία παραθέτει και ο συγγραφέας του βιβλίου που παρουσιάζουμε, θα ήθελα να προσθέσω ότι η βιβλιογραφική ενημέρωσή μας κατά την ετοιμασία της ερευνητικής αποστολής του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών στο Ναύπλιο το 1979, μας δημιούργησε την προσδοκία εύρεσης Αρχείων της Δημογεροντίας του Δήμου Ναυπλιέων φυσικά, αλλά και των Δήμων Ασίνης και Τίρυνθος που συγχωνεύθηκαν το 1840. Ήταν βέβαια και ο αείμνηστος Δήμαρχος Ναυπλιέων Νίκος Καραπάυλος που μας ενθάρρυνε ότι θα τα βρούμε τα χαρτιά του Κολοκοτρώνη και του Καποδίστρια. Όλα αυτά στη σοφίτα του κτηρίου Ιατρού στην παραλία, τότε Δημαρχείου και σήμερα παραρτήματος του Πανεπιστημίου του Χάρβαντ, ανάμεσα σε τούβλα, κεραμίδια, χαλιά, *Πιστεύω* του Γεωργίου Παπαδόπουλου, άμμους και σκόνες. Μεταφέραμε όλο το υλικό στον δεύτερο όροφο του κτηρίου, όπου η μη χρησιμοποιούμενη ακόμα αίθουσα του Δημοτικού Συμβουλίου, με τα πορτρέτα των Δημάρχων, που έμοιαζε να εποπτεύουν όλα τα τεκμήρια της ναυπλιακής ιστορίας στην οποία πρωταγωνίστησαν. Ο στοιχειώδης καθαρισμός του υλικού και η χρονολογική ταχτοποίηση των σφιχτοδεμένων δεμάτων με τους στέρεους φακέλους κάθε χρόνου μας οδήγησαν στο συμπέρασμα ότι έλειπε το Αρχείο της Δημογεροντίας καθώς και εκείνα των Δήμων Ασίνης και Τίρυνθος. Η προφορική ιστορία έγινε και πάλι βοηθός μας. Ο αείμνηστος Γραμματέας του Δημοτικού Συμβουλίου Δημήτρης Γεραλόπουλος μας οδήγησε στο παλιό Γυμνάσιο, σημερινό Δημαρχείο, όταν (κάτι χαρτιά θυμόταν ότι είχε δει). Στον δεύτερο όροφο, σε μια στενή λωρίδα σωζόμενου πατώματος στο νότιο τοίχο ευρύχωρης αίθουσας ήταν στοιβαγμένο αρχειακό υλικό σε αδύνατους φακέλους που δεν έμοιαζαν με εκείνους του Δημοτικού Αρχείου. Το πάτωμα όμως στο κέντρο της αίθουσας είναι σάπιο και είχε ξηλωθεί ως επικίνδυνο και έτσι το υλικό έμοιαζε απρόσιτο. Έβυρα ένα μαδέρι πάνω στα δοκάρια του πατώματος και δημιουργήθηκε η ποθητή αρχειοθήκη προς τα χαρτιά, που ήταν πράγματι της Δημογεροντίας. Μας κακοφάνηκε γιατί δεν σώθηκαν όλα ή τουλάχιστον τα περισσότερα, όπως συνέβη με το Δημοτικό Αρχείο που σώθηκε με τόσο υψηλό βαθμό πληρότητας. Το Αρχείο της Δημογεροντίας ταξινόμησαν και καταλογογράφησαν διαδοχικά οι συναδέλφισσες Βούλα Κόντη και Ελένη Καλαφάτη, αποκαθιστώντας το –όσο ήταν δυνατόν– στη χρονολογική λειτουργική του ταξινόμηση. Στο Ευρετήριο φυσικά παρουσίασα το υλικό κατά θεματικές ενότητες, όπως και ο συγγραφέας του σημερινού βιβλίου, διαμορφώνοντας ευρύτερες θεματικές ενότητες που διαιρέθηκαν σε επιμέρους με τη σκέψη στην ευκολότερη προσέγγιση του αρχειακού υλικού από τους ενδιαφερόμενους.

Στην εισαγωγή του βιβλίου (σ. 19-62) ο Δημήτρης Γεωργόπουλος ιστορεί τον θεσμό της Δημογεροντίας διαλεγόμενος με την ισχύ και εν πολλοίς παλαιωμένη βιβλιογραφία, αρχίζοντας από τη σχέση της Δημογεροντίας με τον χαρακτηριστικό ως προγονικό της θεσμό, της κοινότητας κατά την Τουρκοκρατία, όπως αυτός λειτούργησε στο πλαίσιο του Οθωμανικού Κράτους, χωρίς να αναγνωρίζεται επίσημα από τους κατακτητές ως θεσμός αλλά ως άθροισμα συγκεκριμένων ηγετικών εκπροσώπων, που διευκόλυναν τις λειτουργίες του συστήματος

των κατακτητών απέναντι στους ραγιάδες (φορολογία, στρατολογία κ.λ.π.). Κατά τη διάρκεια του Αγώνα τα τοπικά πολιτεύματα και οι εθνικές συνελεύσεις μερίμνησαν για τη λειτουργία της κοινοτικής διοίκησης σε εμπόλεμη περίοδο. Οι ανάγκες και οι συνθήκες του πολέμου φαίνεται ότι διευκόλυναν τη μεταβολή σε όργανο της κεντρικής εξουσίας αλλά και των ποικίλων αντιθέσεων και εσωτερικών συγκρούσεων που κορυφώθηκαν με τους εμφύλιους πολέμους. Η κρατούσα προσέγγιση της λειτουργίας του κοινοτικού συστήματος στην Επανάσταση εδράζεται σε προσεγγίσεις του 19ου αιώνα και μάκρην να υπάρξουν έρευνες και νέες προσεγγίσεις για τον αυτοδιοικητικό θεσμό που απέβλεπε στην αντιμετώπιση των τοπικών προβλημάτων αλλά και στη διακίνηση και προβολή, σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, των βουλήσεων και των εντολών της κεντρικής διοίκησης.

Ο Κυβερνήτης προχώρησε διστακτικά στη νομοθέτηση του πρώτου βαθμού αυτοδιοίκησης με τις Δημογεροντίες και του δεύτερου με τους Εκτάκτους Επιτρόπους για να εκπροσωπούν τους δημότες και την Κυβέρνηση αντίστοιχα σε μια επικράτεια που δεν είχαν ακόμη προσδιοριστεί τα σύνορά της καθώς τμήματα της Στερεάς Ελλάδας δεν είχαν ακόμη ελευθερωθεί, ενώ ελευθερωμένα τμήματα βασανίζονταν ακόμη από την έλλειψη κοινωνικής ειρήνευσης εξ αιτίας των διεκδικήσεων των τοπικών εξουσιών, που εκφράζονταν και στα νομοθετικά-συμβουλευτικά σώματα, το Πανελλήνιον και τη Γερουσία, τα οποία του πρότειναν τακτικές και μόνιμες ρυθμίσεις στους θεσμούς της αυτοδιοίκησης, που φαίνονταν λογικές αλλά απηχούσαν και φατριαστικά τοπικά συμφέροντα. Η μινιμαλιστική και βήμα-βήμα προσέγγιση του Κυβερνήτη έμοιαζε απόφαση σωφροσύνης αλλά δεν μπορούσε να κρύψει το, έστω και κάποτε δικαιολογημένο, έλλειμμα εμπιστοσύνης του προς τα ηγετικά στρώματα αλλά και τα νομοθετικά σώματα του λαού που κλήθηκε να κυβερνήσει. Τη θέση του Καποδίστρια για τις τοπικές αρχές, όπως την είχε διατυπώσει στις απαντήσεις του στους πρέσβεις των Δυνάμεων το 1828, ίσως και σκόπιμα, δεν φαίνεται να την επιβεβαίωνε ως πίστη του στην πράξη: «Αποσείσαν τον Τουρκικόν ζυγόν το Ελληνικόν Έθνος, ούτε ώφειλεν, ούτε εδύνατο να σέβεται πλέον τας τοπικάς Αρχάς, αίτινες είχαν κατασταθή από εξουσίαν ήδη καταργηθείσαν. Δια τούτο δεν διέμεινεν ουδεμία τοιαύτη. Αλλ' εκείνοι, οίτινες είχαν επιρροήν πραγματικήν εις τας διαφόρους Επαρχίας, κινήθητες και αυτοί οι ίδιοι, πρώτοι, εις τον υπέρ ανεξαρτησίας αγώνα, εξακολούθησαν συμπράττοντες ενεργεία τόσο εις των πολεμικών, όσον και εις των πολιτικών πραγμάτων την διεύθυνσιν» (Α. Ζ. Μάμουκας, *Τα κατά την αναγέννησιν της Ελλάδος*, τ. ΙΑ', Αθήνα 1852, σ. 327).

Ο Δημήτρης Γεωργόπουλος παρακολουθεί τη θέσπιση των Δημογεροντιών αναλύοντας τις ιδρυτικές εγκυκλίους του Κυβερνήτη αλλά και των Έκτακτων Επιτρόπων με χαρακτηριστική την επιστολή του Έκτακτου Επιτρόπου Αργολίδας προς τον αποτυχόντα υποψήφιο για τη Δημογεροντία Ναυπλίου Χαράλαμπο Μηλιάνη, Ιούλιος 1828, στον οποίο είχε αναθέσει την ευθύνη εκλογής Δημογερόντων για την επαρχιακή Δημογεροντία Ναυπλίας (σ. 28): «Δεν πρέπει να διαφύγη παντάπασι την προσοχήν σου, ότι εις τας εκλογάς αυτάς, θέλει είναι πολύ δυσάρεστον, εάν εισχωρήσουν παρακινήσεις και συμβουλές ανθρώπων ιδιοτελών, οι οποίοι εσυνήθησαν δια ίδια τέλη, να καρπούνται ως Μονοπωλείον, τα συμφέροντα και τα κέρδη της Επικρατείας. Επίσης δεν θέλει να μου είναι δεκτή η εκλογή κανενός εξ εκείνων, οι οποίοι εις όλον το παρελθόν διάστημα, ήτον και επαβρόυσιάζοντο οι αυτοί πάντοτε δια πολλών χρόνων διάστημα ως Δημογέροντες της Επαρχίας». Με τέτοια παραδείγματα ενοφθαλμίζει ο συγγραφέας μας την εικόνα του γενικού-εθνικού στο τοπικό, αναδεικνύοντάς την σε παράδειγμα με την αξιοποίηση του πολύτιμου αρχαιακού υλικού.

Οι αρμοδιότητες της Δημογεροντίας, με άμισθους Δημογέροντες τον πρώτο χρόνο (1828) και λίγους υπαλλήλους, τον Γραμματέα, τον Αντιγραφέα και τον Κλήτορα, κάλυπταν όλες τις ανάγκες των αστικών και αγροτικών κοινωνιών. Έπρεπε λοιπόν να οργανωθεί οικονομική υπηρεσία εισπραξής φόρων, δασμών και προσόδων και πληρωμής μισθών, λειτουργικών εξόδων και βοηθημάτων, να λειτουργήσει αγορανομικός έλεγχος, έλεγχος ποιότητας τροφίμων, διπλωμάτων ναυσιπλοΐας, έλεγχος της στατικής κατάστασης των οικοδομημάτων, του ευπρεπισμού των κτηρίων και της ευθυγραμμίας των οδών και της ύδρευσης. Υπηρεσία υγείας και κοινωνικής πρόνοιας, λειτουργίας των σχολείων και των εκκλησιών, λειτουργίας των καταστημάτων, ελέγχου των δηλώσεων ιδιοκτησίας, των πολιτογραφήσεων και των στρατολογικών θεμάτων, της ασφάλειας των κατοίκων και των περιουσιών τους.

Για όλες αυτές τις αρμοδιότητες ο συγγραφέας προσπάθησε να εντοπίσει αρχαιακό υλικό και να το αντιστοιχίσει, προσφέροντας έναν επιπλέον μιλητό οδηγό στους ερευνητές των σχετικών θεμάτων. Την προσπάθειά του αυτή θα ολοκληρώσει με ένα χρήσιμο πίνακα με τους τίτλους των 71 υποφακέλων, που περιέχονται στους 22 φακέλους του Αρχείου, οι οποίοι περιέχουν συνολικά 28 μικρά κατάστιχα και 694 έγγραφα.

Στο τέλος της εισαγωγής του αποτιμά τη σημασία του Αρχείου συνολικά με τον ακόλουθο χαρακτηρισμό (σ. 59): «Η σημασία του αρχείου της Δημογεροντίας είναι μεγάλη, αφενός γιατί αποτελείται από επιστολές ιδιωτών, με ενδιαφέροντα ως προς το ύφος, τη γλώσσα και το περιεχόμενο στοιχεία, και αφετέρου γιατί τα σχόλια επί των εγγράφων, όσα αφορούν την κρίση και τις αποφάσεις επί των ποικίλων υποθέσεων, αποτελούν σημαντικές πληροφορίες για το επικρατούν εθιμικό δίκαιο, αλλά και την «κοινή λογική» της εποχής».

Λίγα λόγια για τον τρόπο έκδοσης του αρχαιακού υλικού. Η έκδοση είναι διπλωματική, δηλαδή χωρίς επεμβάσεις και διορθώσεις και χωρίς παραλείψεις κειμένων ή τμημάτων τους. Μια παράλειψη για λόγους οικονομίας και άσκοπης επανάληψης παρατηρείται στο πρωτόκολλο αλληλογραφίας των εισερχομένων εγγράφων της Επαρχιακής Δημογεροντίας Ναυπλίου, Μάρτης–Δεκέμβριος

1828, είναι δικαιολογημένη καθώς το επόμενο πρωτόκολλο, 1 Αυγούστου 1928 – 26 Μαρτίου 1829, που καλύπτει και τις παραλειφθείσες αναγραφές, εκδίδεται ολόκληρο.

Γενικά εκδίδεται το υλικό των ετών 1828 και 1829 και φυσικά περιλαμβάνει υλικό της περιόδου 1823-1827 και υλικό του 1830 των οικονομικών λογαριασμών ως συνέχεια εκείνων του 1829. Τα πρωτόκολλα αλληλογραφίας εκδίδονται με διατήρηση των κάθετων στηλών και των οριζόντιων ζωνών, που αντιστοιχούν στο χαρακωμένο πρωτότυπο. Ο γραφίστας που έστησε το βιβλίο έπαιξε στις ζώνες την εναλλαγή του λευκού και του γκρι αρκετά πιο έντονα από όσο θα περιμέναμε.

Το βιβλίο συμπληρώνουν το επαρκές ερμηνευτικό γλωσσάρι, η βιβλιογραφία, το παράρτημα με αναδημοσίευση 4 σημαντικών πράξεων: 1. Διοικητικοί οργανισμοί Τμημάτων Πελοποννήσου, 16 Απριλίου 1828. 2. Γενικές Οδηγίες προς τους Δημογέροντες, 19 Απριλίου 1828. 3. Ψήφισμα σχετικό με την εσωτερική διοίκηση, 1 Ιανουαρίου 1830 και 4. Ψήφισμα σχετικό με τους επιτόπιους πόρους, 4 Φεβρουαρίου 1830. Ακολουθούν τα ευρετήρια τόπων και προσώπων.

Το βιβλίο καλύπτει τα δύο πρώτα χρόνια (1828-1829) του θεσμού της Δημογεροντίας και του Αρχείου της που εκδίδεται. Ένας τόμος χρειάζεται ακόμη για να καλυφθεί η καποδιστριακή περίοδος 1830-1831 και άλλοι δύο για την περίοδο 1831-1835, μια περίοδο πολλαπλά μεταβατική, με τη δολοφονία του Κυβερνήτη, τις εμφυλιακές συγκρούσεις, την αναζήτηση μονάρχη και τα αποβατήρια του Όθωνα, τη μεταφορά της πρωτεύουσας από το Ναύπλιο στην Αθήνα (1834), την ίδρυση των Δήμων (1835). Και αν δεν τους αποκτήσουμε, έχουμε τουλάχιστον τον πρώτο, που δειγματίζει το σύνολο του αρχειακού υλικού και χαράζει δρόμους για την ανάγνωσή του.

Εδώ τελειώνει η παρουσίαση του βιβλίου του φίλου συναδέλφου Δημήτρη Γεωργόπουλου. Δώρο στην αρχειακή εθνική απογραφή θα το χαρακτήριζε ο Κωνσταντίνος Θ. Δημαράς και εργαλείο για τον ερευνητή της ελληνικής ιστορίας, κυρίως της εσωτερικής ιστορίας, που τόσο την έχουμε ανάγκη στην πορεία προς την αυτογνωσία μας.

Το διάβασα ολόκληρο με το μολύβι στο χέρι και κράτησα δεκάδες δελτία με πληροφορίες για τις δικές μου αναζητήσεις. Ύστερα αποθαρρύνθηκα με τη σκέψη ότι μερικά από τα δελτία που κρατούσα κατά την ταξινόμηση, καταλογογράφηση και ευρετηρίαση του Δημοτικού Αρχείου Ναυπλίου από το 1979 ως το 1983, τα χρησιμοποίησα μόνο ύστερα από 30 χρόνια στην ανακοίνωση για την πολιτισμική ιστορία του Ναυπλίου στο Συμπόσιο του 2012 για τα 150 χρόνια της Ναυπλιακής Επανάστασης, η οποία δημοσιεύτηκε στα *Πρακτικά του Συμποσίου*, δηλαδή στα *Ναυπλιακά Ανάλεκτα* 8, το 2013. Παρηγορήθηκα γρήγορα καθώς θυμήθηκα το αξίωμα που λέγαμε στα νιάτα μας: Δεν διαβάζουμε και δεν ερευνάμε για να γράφουμε μόνο και να δημοσιεύουμε, αλλά και για να καταλάβουμε λίγο καλύτερα και από πρώτο χέρι το πως έγιναν, γιατί έγιναν και πως βιώθηκαν γεγονότα και φαινόμενα του παρελθόντος μας.